

FIEFIA ‘I HE TOHI NGAUE

FAKAFIEFIA KO ‘ENI

Na‘a ke ‘ilo‘i nai ‘oku ma‘u ‘e he fānau kotoa pē ‘a e TOTONU ke mālōlō, va‘inga mo kau ‘i he ngaahi polokalama mohu founga mo anga fakafonuá?

Ko e ‘uhinga ia kuo mau fa‘u ai ‘a e tohi ngaue fakafiefia ko ‘eni ke ke fiefia ai mo ho‘o fanau, pea toe ako foki ki he ngaahi totolu ‘a e fanau.

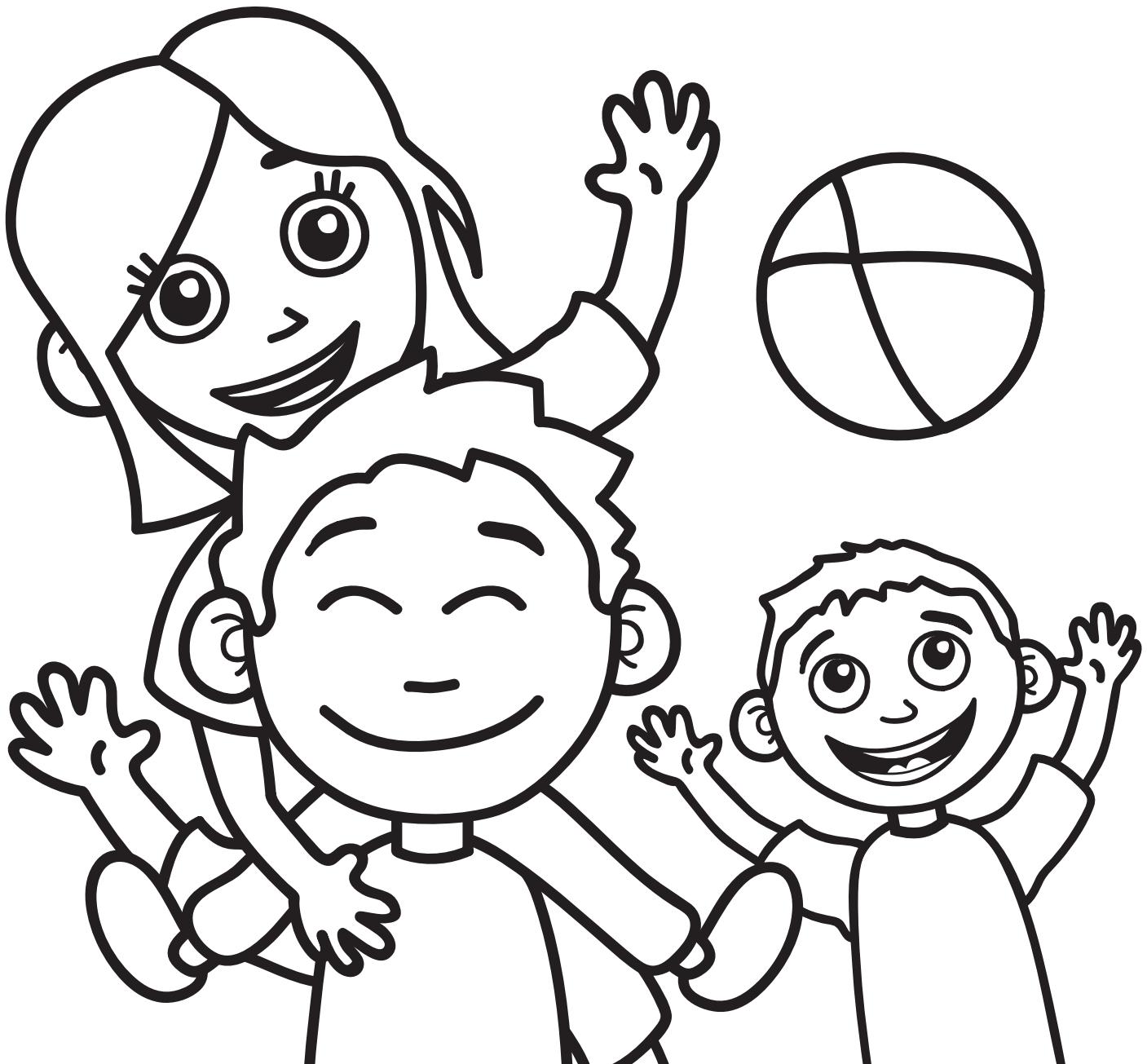
‘Oku ma‘u ‘e he fānau ha ngaahi totolu lahi, hangē ko e totolu ki he mo‘uí, malú, fāmilí, tu‘unga ‘oku ‘i aí, fakahaa‘i mo e malu‘i mei he fetā‘aki ‘a ha ni‘ihī tokolahi kehe. ‘Ikai ngata ai, ‘oku ma‘u ‘e he fanau kotoa pe ‘i he mamani ‘a e totolu tatau ‘o kau ai ‘a kinautolu ‘oku tukuhausia, hola mei he fepakipaki, masiva, fiekaia, puke, mavahe mei he ako pe li‘ekina.

Ke a‘usia ‘e he fanau honau tu‘unga kakato pea ma‘u ‘a e kaha‘u lelei taha, ‘oku fie ma‘u ke malu‘i mo faka‘ilonga‘i ‘enau ngaahi totolu. ‘Oku fokotu‘u ‘a e ngaahi totolu ko ‘eni ‘i he fakataha ‘i he ngaahi totolu ‘a e fanau, ‘a ia ko ha tukupa fakalao fakavaha‘apule‘anga ia ‘e he kau taki ‘o mamani ke malu‘i ‘a e fanau kotoa pe pea mo fakahoko ‘enau ngaahi totolu.

Ke ako lahi ange mo poupou‘i ‘a e Totonu ki he kau leka, ‘alu ki he:

unicef.org.nz.

TAVALIVALII

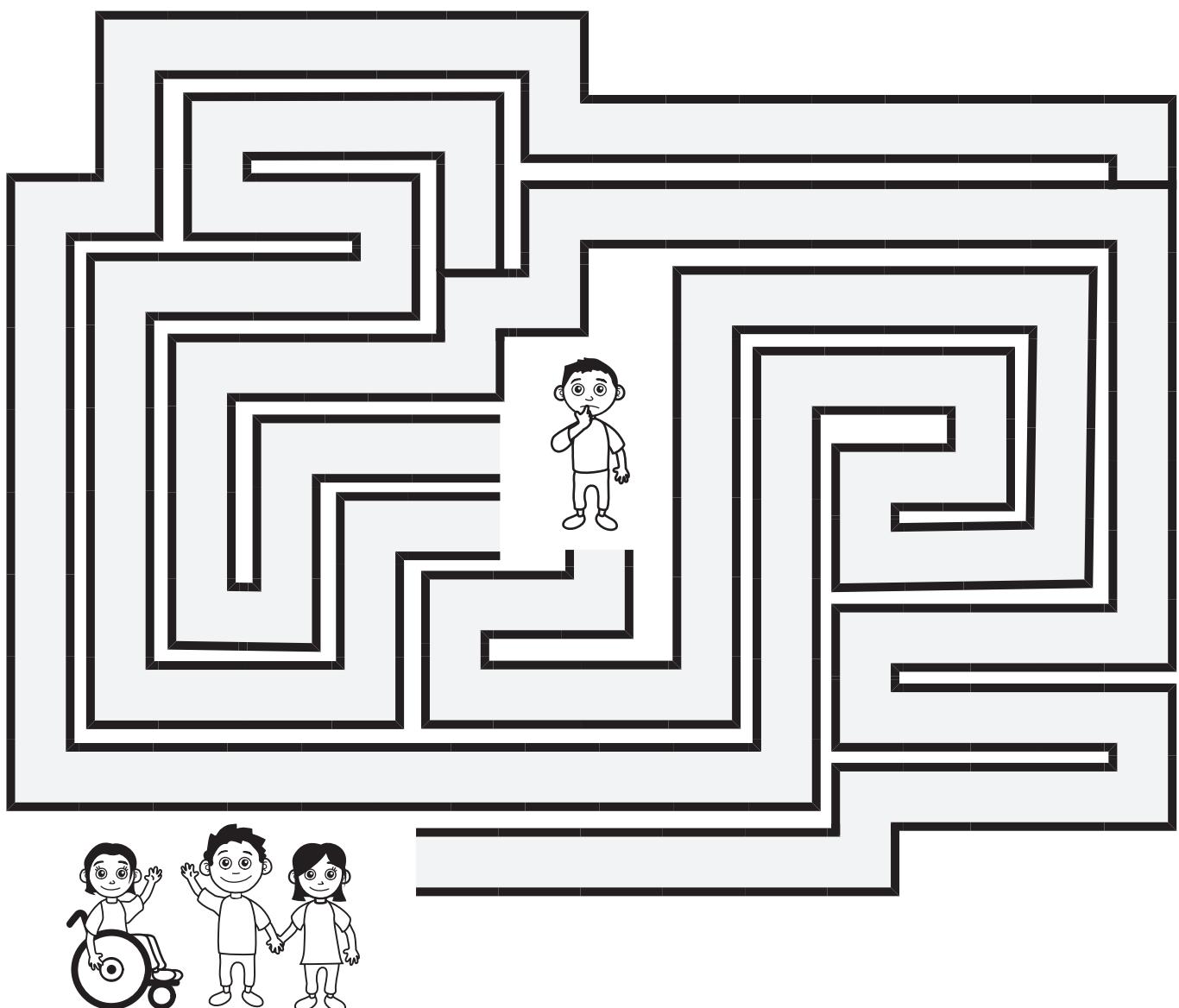
1

-18

FAKA'UHINGA'I
'O HA TAMA

Ko e fānaú 'oku si'i hifo he ta'u 18.

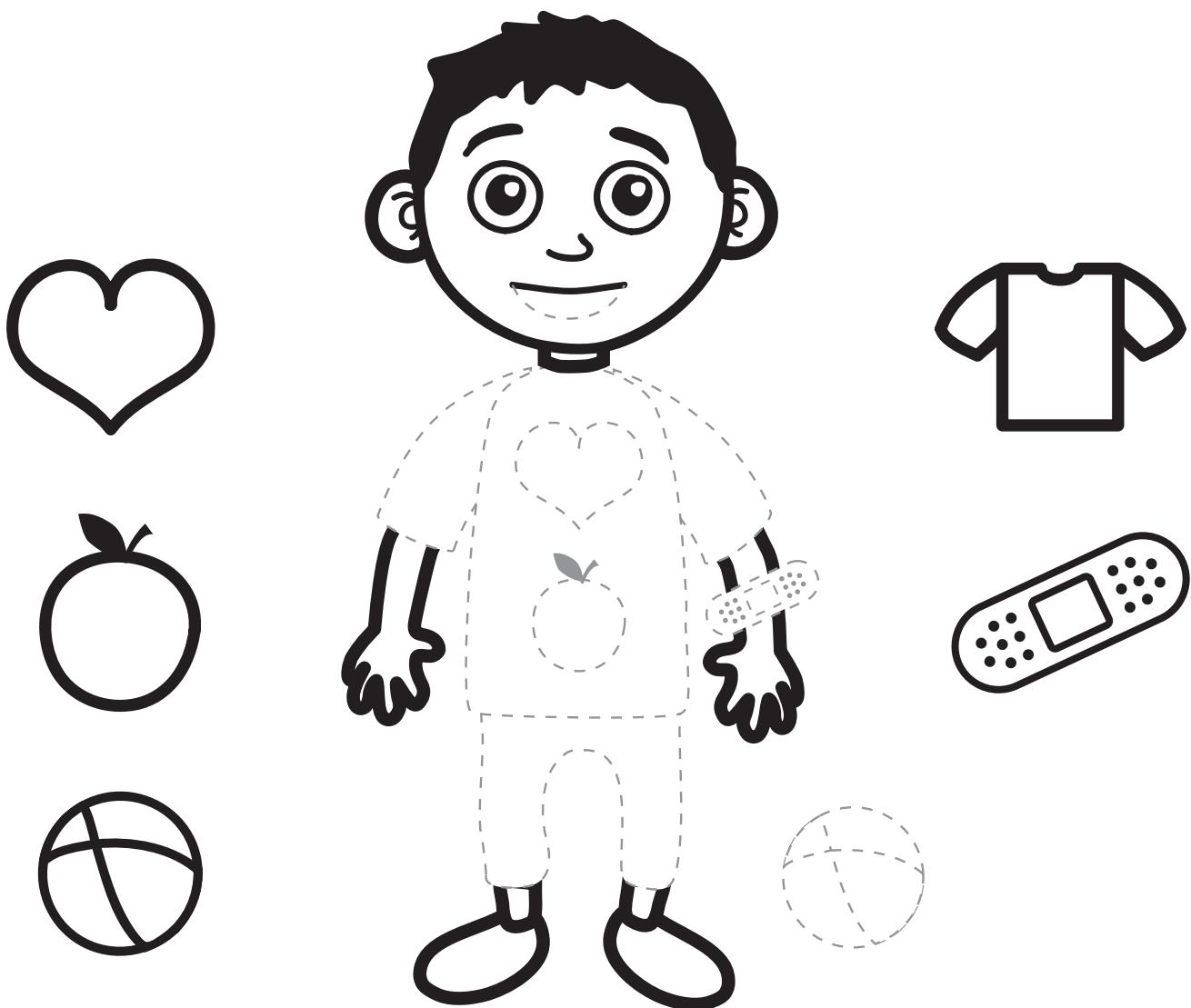
TOKONI KI HE TAMASI'I KO 'ENÍ KE KUMI HONO NGAahi FELENI

IKAI
FILIFILIMANAKO

'Oku ma'u 'e he fānau kotoa pē 'a e ngaahi totoru kotoa ko 'ení, tatau ai pē pe ko hai kinautolu, pe ko hai 'enau mātu'á pe fāmilí pe ko e hā 'enau tui fakalotú, fōtunga 'oku nau 'i aí, kapau ko ha tamasi'i pe ta'ahine kinautolu, kapau 'oku nau faingata'a'ia fakaesino, pea tatau ai pē pe ko hai 'enau mātu'á pe fāmilí pe ko e hā e me'a 'oku tui pe tui ki ai 'enau mātu'á pe fāmilí. 'Oku 'ikai totoru ke tauhi ta'e totoru ha fānau koe'uhí ko ha fa'ahinga 'uhinga.

HOKOHOKO 'E LAINE OKU FAKA'ILONGA 'ATU PEA 'AI E TAMASI'I KE FIEFIA

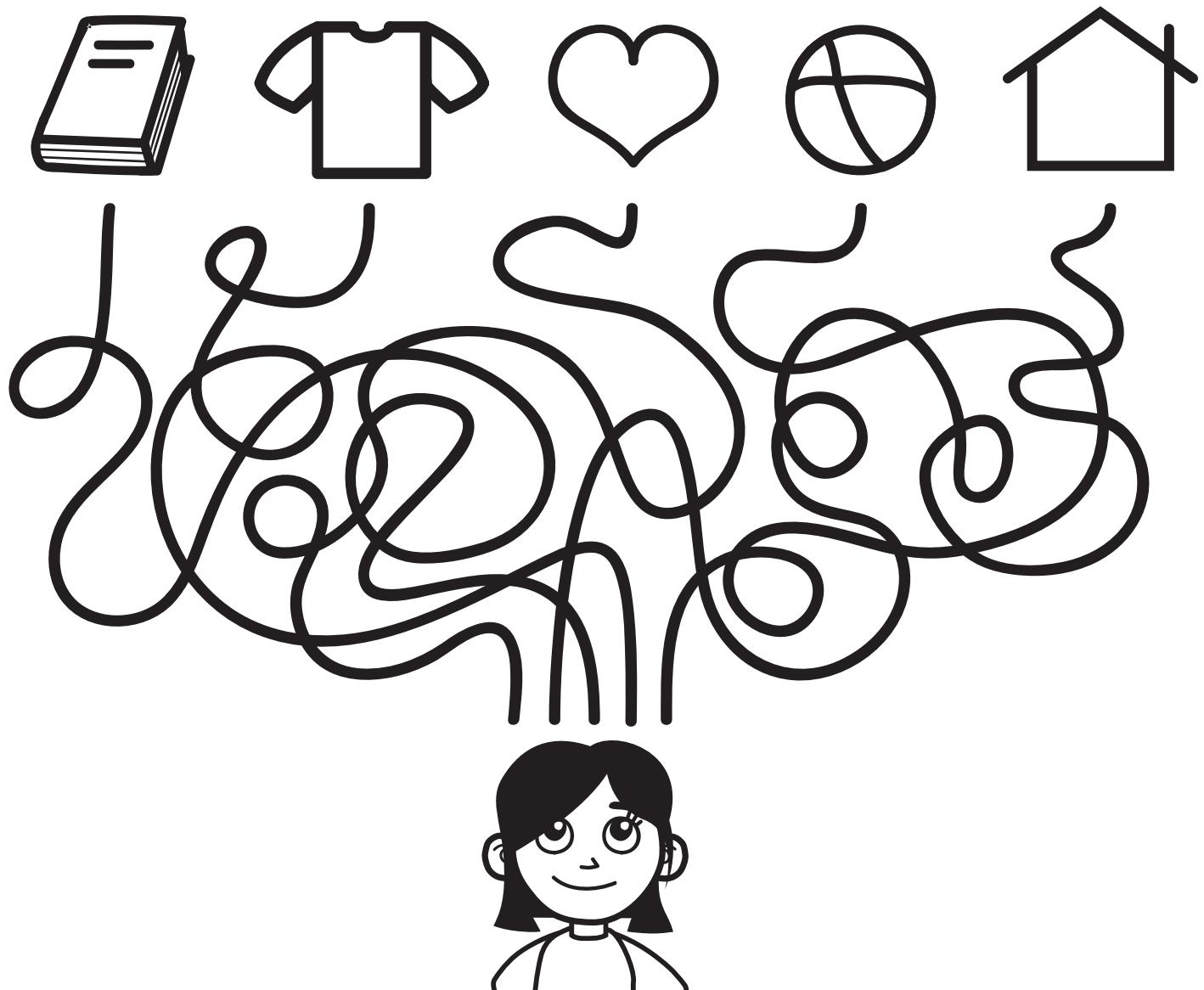
39

FAKAKEAKE MO
HONO TOE TĀ'O
ATU 'O E TOE
FAKATAPUI

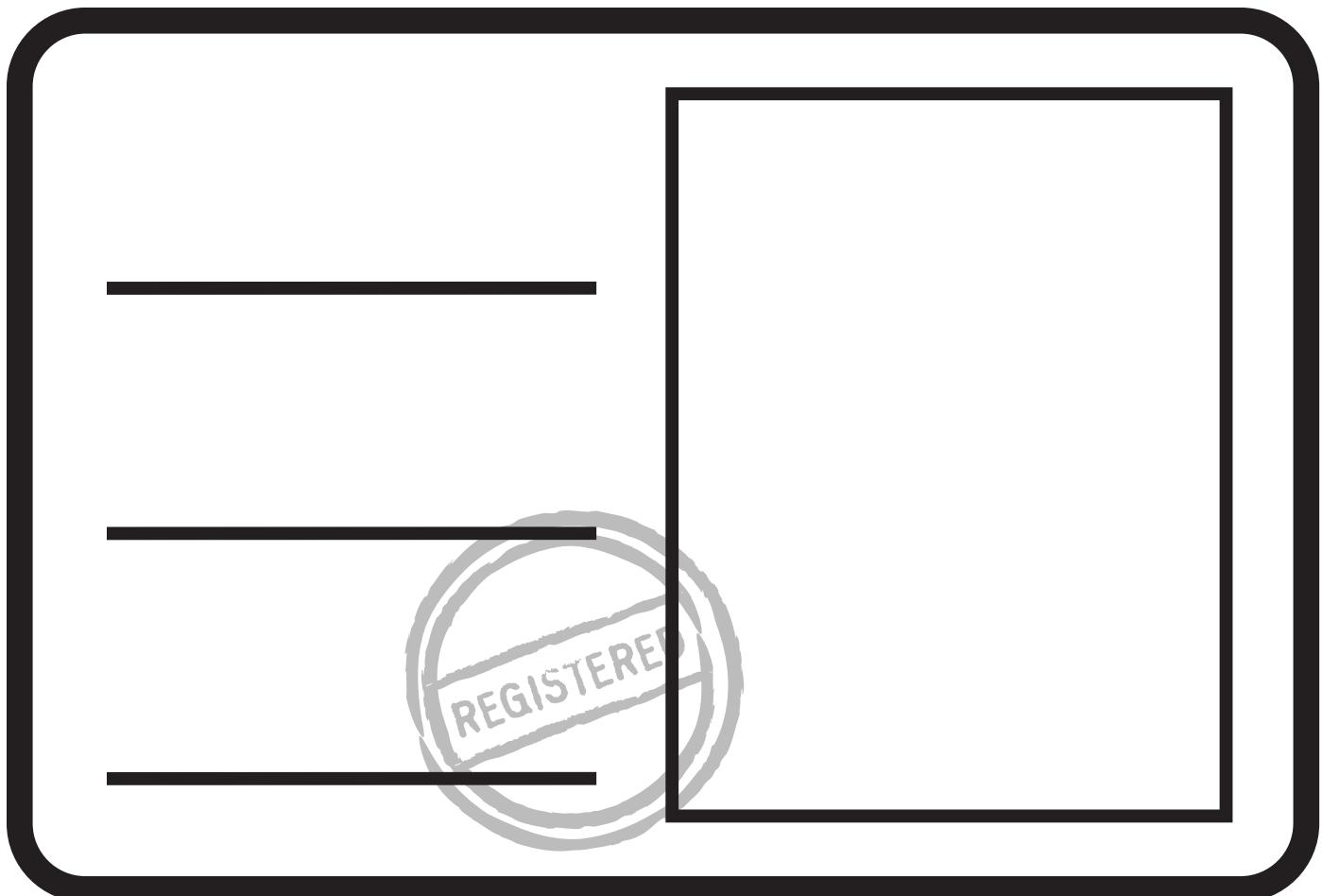
'Oku ma'u 'e he fanau 'a e totonu ke ma'u ha tokoni kapau kuo nau lavea, li'ekina, ngaohi kovia pe uesia 'e he tau, koe'uh i ke nau lava 'o fakafoki 'enau mo'ui lelei mo honau ngeia.

‘AVE ‘A E NGAALI ME‘A KI HE KI‘I TA‘AHINE

‘Oku totonu ke tuku ‘e he ngaahi pule‘angá ke tataki ‘e he ngaahi fāmilí mo e tukui koló ‘enau fānaú koe‘uhí, ‘i he‘enau fu‘u lahí, ‘oku nau ako ai ke faka‘aonga‘i ‘enau ngaahi totonú ‘i he founiga lelei tahá. Ko e lahi ange e tupu ‘a e fānaú, ko e si‘isi‘i ange ia e fakahinohino te nau fie ma‘ú.

TA HA‘O KAATI ID

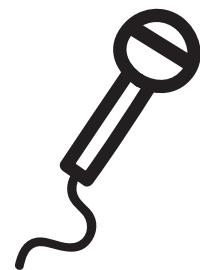
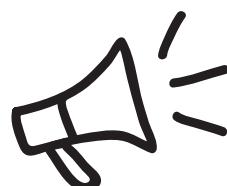
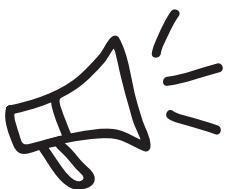
8

KO HAI AU

‘Oku ma‘u ‘e he fānaú ‘a e totonu ki honau tu‘unga totonú – ko ha lekooti faka‘ofisiale ‘o kinautolu ‘a ia ‘oku kau ai honau hingoá, matakali mo e ngaahi fetu‘utaki fakafāmilí. ‘Oku ‘ikai totonu ke to‘o ‘eni ‘e ha taha meiate kinautolu, ka ‘o kapau ‘e hoko ‘eni, kuo pau ke tokoni‘i ‘e he ngaahi pule‘anga ‘a e fanau ke vave ‘enau foki mai.

TA HA LAINE KE FAKATAUHOA 'A E ME'A KO ENI

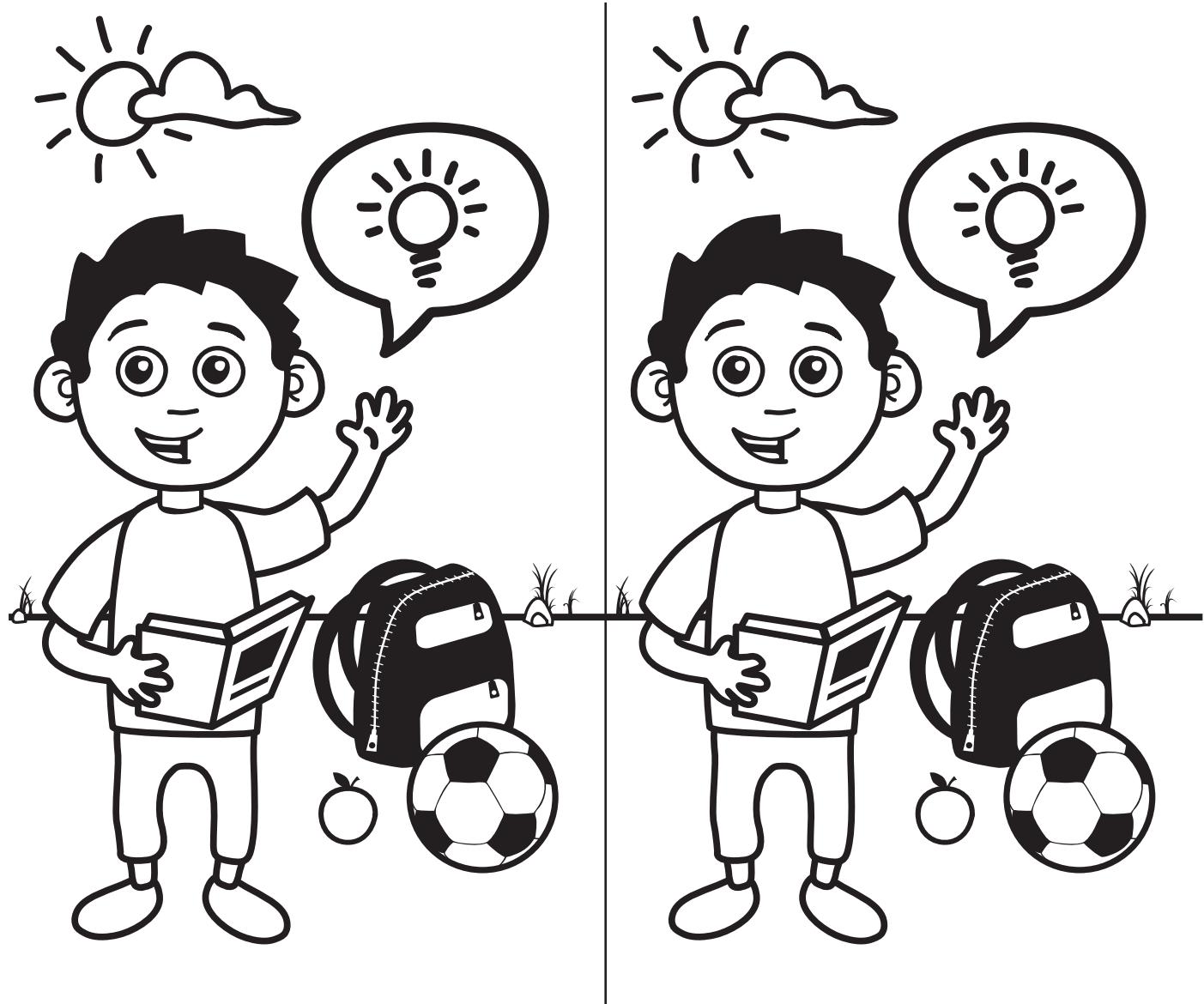
12

FAKA'APA'APA'I E
FAKAKAUHOU 'A E
FĀNAŪ

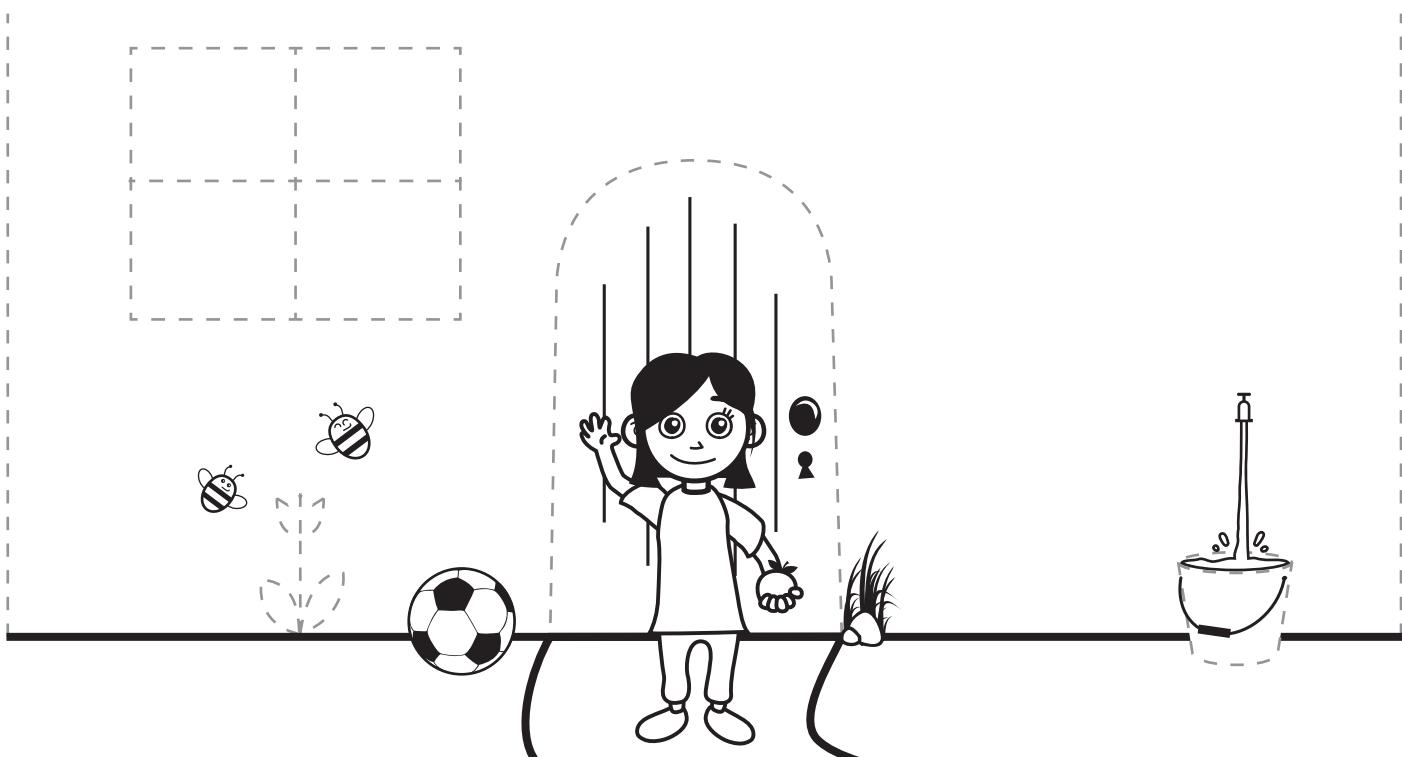
'Oku ma'u 'e he fānaú 'a e totonu ke foaki tau'atāina 'enau ngaahi fakakaukaú 'i he ngaahi me'a 'okú ne uesia kinautolú. 'Oku totonu ke fakafanongo mo tokanga fakamātoato 'a e kakai lalahí ki he fānaú.

FAKASIO E NGAAHI FAIKEHEKEHE 'E NIMA

'Oku ma'u 'e he fānau kotoa pē 'a e totonu ki he akó. 'Oku totonu ke ta'e totongi 'a e hū 'o ako lautohi. 'Oku totonu ke 'atā 'a e ako mā'olunga mo mā'olunga angé ki he fānau kotoa pē. 'Oku totonu ke poupou'i 'a e fānaú ke nau ō ki he akó ki he tu'unga mā'olunga taha 'e lavá. 'Oku totonu ke faka'apa'apa'i 'e he fakatonutonu 'i he ngaahi 'apiakó 'a e totonu 'a e fānaú pea 'oua na'a teitei faka'aonga'i.

TA HA FALE FAKA‘OFO‘OFA

27

ME‘AKAI, VALA,
KO HA‘API MALU

‘Oku ma‘u ‘e he fānaú ‘a e totonu ki he me‘akaí, valá mo ha feitu‘u malu ke nau nofo ai koe‘uhí ke nau lava ‘o fakatupulaki ‘i he founga lelei taha ‘e lavá. ‘Oku totonu ke tokoni ‘a e pule‘anga ki he ngaahi famili mo e fanau ‘oku ‘ikai ke nau lava ‘o totongi ‘eni.

SIAKALE'I 'A E NGAahi ME'A 'OKU FIE MA'U 'E HE TAMASI'I KE FIEFIA

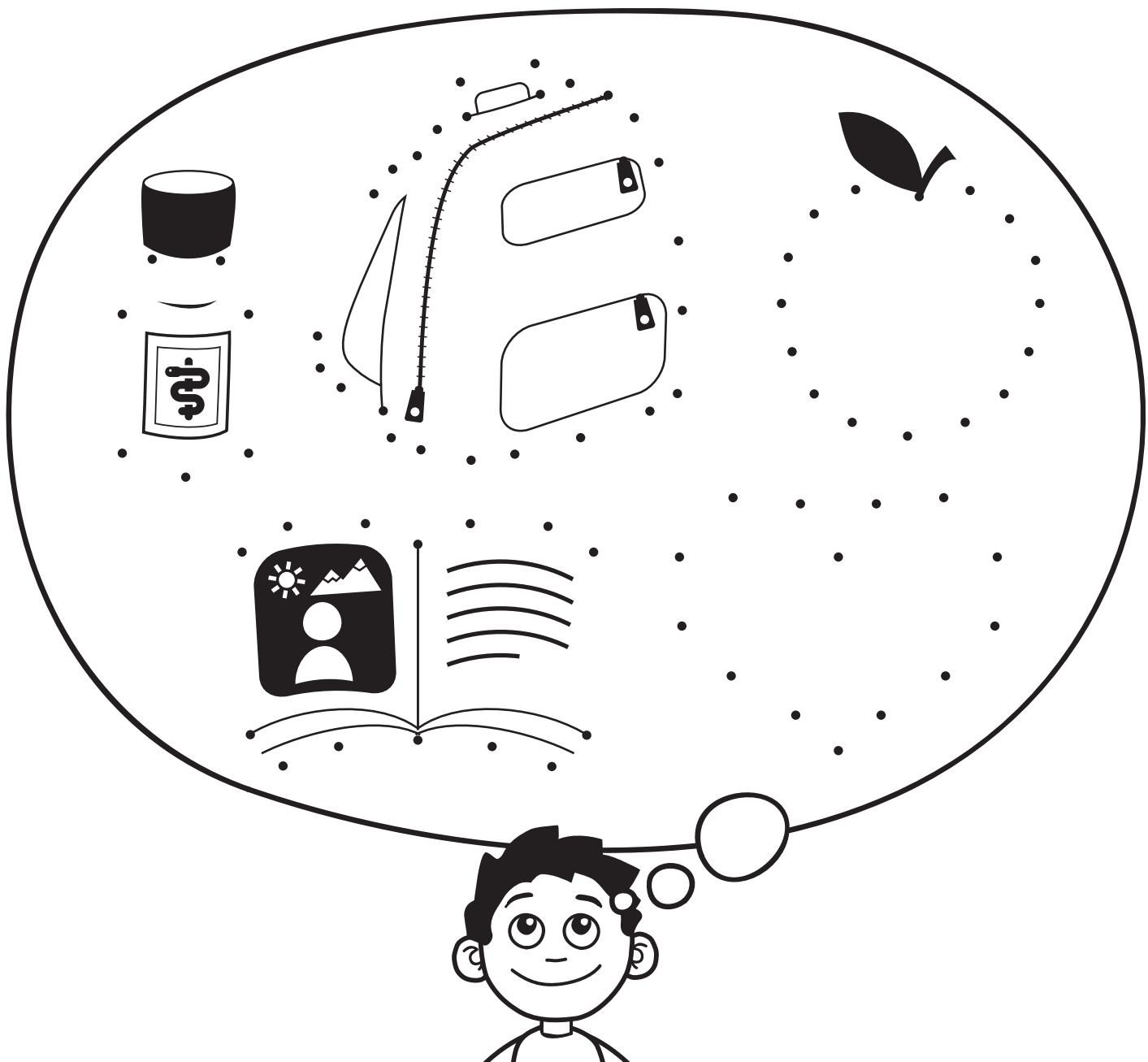
31

MALOLO,
VA'INGA, ANGA
FAKAFONUA,
'AATI

'Oku ma'u 'e he tamasi'i kotoa pē 'a e totonu ke mālōlō, va'inga mo kau 'i he ngaahi polokalama anga fakafonua mo mohu founua.

FAKAFEHOKOTAKI E NGAAHI FO'I PILIOTE

NGAAHI FIE MA'U
LELEI TAHA 'O E
LEKA

I he taimi 'oku fai ai 'e he matu'a ha ngaahi fili, 'oku totonu ke nau fakakaukau ki he ngaahi uesia enau 'a e ngaahi fili koia 'i he fānaú. 'Oku totonu ke fai 'e he matu'a kotoa pē 'a e me'a 'oku lelei tahá ma'ae fānaú. 'Oku totonu ke fakapapau'i 'e he ngaahi pule'angá 'oku malu'i mo tokanga'i e fānaú 'e he'enau mātu'á, pe 'e ha kakai kehe 'i he taimi 'oku fie ma'u ai 'ení. 'Oku totonu ke fakapapau'i 'e he ngaahi pule'anga ko e kakai mo e ngaahi feitu'u 'oku nau fatongia 'aki hono tokanga'i e fanau 'oku nau failelei.